

Het onmogelijke huwelijk tussen NLP en spiritualiteit

2006

Vandamme Rudy

In gesprekken met NLP collega's heb ik vaak de indruk dat men graag zou willen dat NLP spiritueel is. Men heeft het dan over 'de kaart is niet het gebied', over 'lichaam en geest zijn één', het zoeken van de positieve intentie achter gedrag, de rol van het onbewuste en vooral haalt men er het model van Dilts bij waar spiritualiteit het niveau boven identiteit en missie is.

Er zijn in NLP heel wat mooie dingen. Maar dat wil nog niet zeggen dat NLP een spirituele leer is. Meer zelfs, mijn idee is dat NLP en spiritualiteit op een aantal vlakken niet bij elkaar passen. NLP zou in zijn aard en vooral in zijn praktijk in grote mate moeten veranderen om onder de koepel van spirituele benaderingen te vallen. Maar dan zou NLP NLP niet meer zijn. Laat ons met de scherpste criteria van spiritualiteit kijken naar NLP, anders maken we onszelf nog wijs spiritueel bezig te zijn.

Twee dimensies van spiritualiteit

Om na te gaan of NLP het adjectief 'spiritueel' waardig is, kunnen we het toetsen aan enerzijds de eigenheid van een spirituele praktijk, anderzijds de spirituele leer.

Een spirituele praktijk wil zeggen dat we voelen dat alles kadert in een verbondenheid met een bovenzintuiglijke werkelijkheid, het groter geheel, het verticale, het Andere. Prototypisch voorbeeld en voor mij van een spirituele praktijk zijn een zenboeddhist die op meditatieve wijze de afwas doet en een manager die na zijn uren een prachtige vader is voor zijn kinderen. Je bent spiritueel bezig als je de dagelijkse file begint te ervaren als een Zijn, als je de vergadering met je baas ziet als een kans tot ontmoeting met een mens. De praktijk van een spiritueel iemand is radicaal: alles – ook het lijden – wordt ervaren in liefdevolle verbondenheid met het hogere of grotere. Het leven en de dood is je horizon van je beleving, de ethiek van het goede is je leidraad in je handelen.

Vermits alles een bron kan zijn van spirituele ervaring, kun je dus met je NLP best wel spiritueel zijn. Je hoeft het slechts te toetsen aan je intentie en de aard van de beleving terwijl je bijvoorbeeld een NLP interventie doet. Is je NLP praktijk echter vooral bepaald door het stiekeme lachje 'ha ha ik heb hem – schaakmat', of bepaald door dromen van succes, dan heb ik mijn twijfels over de spirituele kwaliteit. Ook een valkuil is te denken dat omdat je aan coaching of therapie doet dat je dan ipso facto spiritueel bezig bent. Dat soort betaald helpen is beter dan bezig zijn met tabaksreclame, maar het is ook maar een beroep. Het is je beleving die maakt dat het al of niet spiritueel is. Laat ons maar eerlijk toegeven dat we NLP niet altijd beleven vanuit een ethiek en vanuit een harmonie met het grotere.

Een tweede aspect is de spirituele leer of theorie. Wanneer kan men een theorie spiritueel noemen? Het boeddhisme is voor mij een voorbeeld van een spirituele theorie omdat het gericht is op bevrijding van instincten en egogerichte motieven. Er zijn de stellingen over het psychologische functioneren van de mens en over de aard van het lijden. Het boeddhisme is scherp in de visie op wat juist en wat onjuist handelen is. Aansluitend bij die inzichten wordt een methode voorgesteld om tot juistheid te komen, de verlichting te bereiken.

Typische voor spirituele theorieën is dat ze een visie hebben over de aard van de mens en over zijn relatie met het bovenmenselijke. Men vertrekt vanuit een waarheid. Er wordt stelling genomen. Er is een inzicht in 'human condition'. Er wordt een na te streven levenswijze uitgelegd en er wordt een methode of zingevende richtlijn voor het handelen voorgesteld. Het eindpunt is ook steeds hetzelfde: het lijden overstijgen, een mooi mens worden, in liefde leven, een bijdrage leveren tot een betere wereld.

Is NLP een spirituele theorie? Nee, er zijn wel enkele inspirerende dingen, maar het is geen spirituele theorie – volgens de bovenstaande criteria. Er is geen éénduidige leer rond bevrijding en het eindpunt – het beloofde land – is eerder vakbekwaamheid, doeltreffendheid, succes, enzovoort. Het is duidelijk dat de spirituele klok gemakkelijker te horen, is dan dat we de klepel weten hangen. We wentelen ons in mooie woorden, aangetrokken door ideeën waar we van alles in projecteren. Maar een spirituele levensbeschouwing moet samengaan met een radicale levenswijze.

In de rest van dit artikel wil ik een kernaspect binnen NLP bekijken, 'de kaart is niet het gebied'. Ik toets het op de mate waarin het de drager kan zijn voor een spirituele levenshouding.

"De kaart is niet het gebied" zou een spiritueel uitgangspunt kunnen zijn

De NLP vooronderstelling 'de kaart is niet het gebied' is bedoeld als epistemologisch uitgangspunt, maar wordt in de praktijk door NLP studenten vooral gewaardeerd omdat het aanzet tot een meer liefdevolle communicatie. De attitude ten aanzien van medemensen verandert: mensen relativeren hun eigen meningen, staan open voor de eigenheid van de ander zijn wereldmodel en gaan minder discussiëren of strijden om de waarheid. Er is geen classificering mogelijk van kaarten volgens het niveau van waarheid, alle zijnswijzen zijn contextueel bepaald en daardoor kan niemand aanspraak maken op superioriteit. We zouden deze stelling spiritueel kunnen noemen omdat ze mensen ertoe aanzet om de medemens evenwaardig te zien aan hemzelf. Het is een vorm van liefde. Dat staat tegenover de macht en het egoïsme die mensen hebben als ze hun eigen kaart tot waarheid verheffen – en opleggen aan hun omgeving.

De stelling 'de kaart is niet het gebied' is een typische stellingname van de voorbije generatie van de jaren zestig-tachtig, zoals ik me dat als veertiger eigen heb gemaakt in mijn opvoeding en opleiding. Deze postmoderne generatie verwerpt macht, hiërarchie en het verticale. Bureaucratische structuren worden bekritiseerd omdat ze mensonterend zijn. Iemand die beweert de waarheid in

pacht te hebben, wordt met argwaan bekeken. De nieuwe waarden zijn: open staan voor het anders zijn van de andere, het unieke van een individu respecteren. Men staat open voor andere culturen, en liefst wil men niet oordelen of iets moois of lelijk is. 'Ieder heeft zijn wereldmodel' zegt NLP. De notie van waarheid wordt verworpen.

NLP zou een spirituele theorie worden wanneer deze stelling het radicale uitgangspunt is van een bevrijdingsleer. Het moet dan een consequent uitgangspunt worden voor je houding tegenover anderen. Maar makkelijk is dat niet, want vroeg of laat bots je op het feit dat je respect voor de kaart van de andere, niet altijd betekent dat men wederkerig respect heeft voor jouw visie. Dat weten vooral mensen te vertellen die vanuit hun opvoedingspatroon al geneigd waren het wereldmodel van anderen te volgen. Zo was de stelling 'de kaart is niet het gebied' voor mij als NLP student zeer vertrouwd. Ik heb nooit anders gedaan dan geluisterd naar anderen. Met als schaduwzijde dat ik niet altijd in staat was om mijn eigen verlangens en grenzen te kennen, laat staan te stellen. In mijn gedrag was ik liefdevol, maar het was eerder vanuit een patroon van niet anders kunnen. Na een tijd heb ik met schade en schande moeten leren dat mijn 'kaart' ook recht van bestaan heeft en dat ik er maar beter aan doe om de dialoog en het conflict aan te gaan. Mijn zogenaamde liefde leek eerder op een masochistisch martelaarschap. Respect hebben voor de andere vanuit een opvoedingspatroon is iets anders dan de spirituele weg. Iemand die de spirituele weg opgaat, heeft zijn eigen verdringen en projecties leren kennen. Het ego mag niet geschrappt worden, maar moet een eigen plek krijgen.

Op een eerste niveau is 'de kaart is niet het gebied' een inspirerende stelling: respect voor de uniciteit van de andere; gelijkwaardigheid van kaarten. Het wordt bovendien een spiritueel uitgangspunt als men de stelling verbindt met de gedachte van bevrijding: door te blijven zoeken hoe 'ego' kan opgaan in openheid voor de Andere, scheppen we een context van liefde, van healing, van Verlichting. Zoals elke spirituele leer is de stelling uitdagend genoeg om weerwerk te leveren tegen instinctieve patronen en ego motieven. Je kunt er een heel leven mee bezig zijn. Je kunt je regelmatig herbronnen op de stelling 'de kaart is niet het gebied' zoals anderen zich herbronnen op de blijvende boeddhistische waarheid dat onthechting de weg is naar Verlichting. 'De kaart is niet het gebied' blijkt een stevige koan te zijn.

Manipulatie strookt niet met spiritualiteit

Gebruiken NLP'ers 'de kaart is niet het gebied' als radicaal spiritueel fundament? Neen. De NLP praktijk draait nog op een heel andere bestaansreden: de andere beïnvloeden en de omgeving zo hanteren dat je je eigen doelen bereikt. Bandler en Grinder hebben vanaf het eerste boek de trend gezet om de stelling 'de kaart is niet het gebied' te kaderen in een veranderingsstrategie. Binnen therapie en coaching is de interventie op het niveau van wereldmodel noodzakelijk om de andere te helpen. De cliënt vordert niet omdat zijn kaart van het gebied niet werkzaam is en in de overtuiging leeft dat die kaart de enige ware is. Daardoor heeft hij geen opties meer die toelaten om een succesvol verschil te maken.

Voor NLP is de stelling 'de kaart is niet het gebied' dus in de eerste plaats het fundament van vakmanschap. Door de relatie te zien tussen kaart, gebied en de

doelstelling van de persoon, heeft NLP het fundament gelegd om interventies te doen en technieken te ontwikkelen die er op gericht zijn doeltreffender te worden. Het gaat hier niet zozeer over respect voor de kaart van de andere, maar in tegendeel: laten zien dat de kaart hinderlijk is. De therapeutische interventies (metamodel vragen en uiteraard milton suggesties) zijn er op gericht de kaart van de andere te veranderen – ten einde de persoon te helpen. NLP is in grote mate gebouwd om mensen gericht te beïnvloeden: de NLP technieken zijn procedurele instrumenten om kaarten te veranderen; de cliënt 'ondergaat' een techniek. Het meesterschap van een NLP'er is succesvol te zijn om subjectieve constructies via technieken te veranderen.

In het kader van hulpverlening is dat oké. En in andere contexten? Wat gebeurt er als een bekwame NLP'er zijn eigen doelen nastreeft (verkoop, een goede training neerzetten, relaties leggen)? Hoe gebruikt hij daar 'de kaart is niet het gebied'? De verleiding is natuurlijk groot, zeer groot om je NLP te gebruiken om je doel te bereiken. Daar is niets mis mee – maar spiritueel is dat niet altijd. Je eigenbelang primeert al vlug op wederzijdse winst.

Het punt is dus dat heel wat NLP vooronderstellingen (denk ook aan 'positieve intentie', alles is feedback, alles is mogelijk, enz.) in dubbel gebruik zijn. In de eerste plaats helpen ze ons om vakmanschap te ontwikkelen. In de tweede plaats zijn ze inspirerend voor een attitude. In de NLP opleiding lopen beide aspecten door elkaar. De ene keer draait het rond respect en liefde, de andere keer rond succesvolle beïnvloeding. Omwille van dat vakmanschap vind ik dat je niet mag zeggen dat NLP een spirituele theorie is. Uitgangspunten die helpen om bekwamer te worden in beïnvloeden, worden niet altijd even eerlijk doorgetrokken in een levenswijze voor het goede.

Vandaar dat ik stel: het onmogelijke huwelijk. NLP is als professioneel vak gestoeld op maakbaarheid, resultaatgerichtheid en berekend te werk gaan. NLP lijkt meer op een leer van manipulatie, dan van bevrijding. NLP kan daardoor maar best geen spirituele leer genoemd worden en zou er goed aan doen dat ook niet te willen zijn. We zeggen ook niet van geneeskunde dat het een spirituele leer is. Een leer en een vak hoeven niet spiritueel te zijn, de praktijk van toepassing kan nog altijd spiritueel zijn.

Vrij spel rond de tafel

Er zitten natuurlijk mooie dingen in NLP. Eén van de mooiste spirituele ideeën – aansluitend bij 'de kaart is niet het gebied' is het vaak aangehaalde citaat van Bateson: 'sitting around a table, talking about differences without changing them'. Inderdaad, in de dialoog kunnen nieuwe synergieën ontstaan. Het samenbrengen en op elkaar laten inwerken van verschillen, creëert een hoge kwaliteit van gemeenschap. Ik denk onder andere aan de ontmoeting tussen culturen. Om de ontmoeting te doen slagen zijn er twee voorwaarden: dat alle partijen aan tafel even sterk zijn om hun stem te laten horen en ten tweede dat alle partijen bereid zijn te aanvaarden dat allen rond de tafel slechts een kaart hebben – niet de waarheid.

Was spiritualiteit van gemeenschapsvorming maar zo gemakkelijk! De realiteit is natuurlijk heel anders. Niet alle mensen zijn geëmancipeerd en assertief. Niet alle mensen zien hun kaart als evenwaardig aan andere kaarten.

'Alles is maar een kaart' is eigenlijk wel goed gevonden. Het is vol van belofte om voor elkaar open te staan en alle stemmen te verenigen. Maar dat is het vaak niet. Groepsdynamische patronen beginnen ook te spelen. En belangrijker voor dit onderzoek naar spiritualiteit: de vraag om je eigen ervaring te zien als slechts een kaart, is niet ontdaan van macht. Als je Foucault er op naleest dan zul je beginnen zien dat de mensen met de meest democratische principes vaak het meest macht uitoefenen. Het uitgangspunt 'de kaart is niet het gebied' verstevigt je macht over een conversatie. Het wordt pas echt lelijk als men de stelling 'de kaart is niet het gebied' gebruikt om de eerste positie van de gesprekspartner te ontkrachten.

Een NLP communicator kan bijvoorbeeld zeggen: 'ik luister naar je mening maar je moet begrijpen dat jou standpunt maar een kaart is, ik heb een andere kaart'. Dat is iets wat NLP mensen vaak doen en hun intentie is natuurlijk zeer goed: ze willen een context scheppen waarin kaarten naast elkaar gelegd worden. Maar nu moet je eens eerlijk zijn: wat gebeurt er op het moment dat je iemands emotionele kracht wegneemt door te stellen dat het maar een kaart is? Het antwoord is: de macht is bij jou, je krijgt een speelveld om je eigen kaart, al of niet met sluwe milton taalpatronen, in de conversatie te brengen. De andere begint je te volgen en je hebt je slag thuis gehaald. Enerzijds zeggen mensen wel 'de kaart is niet het gebied' – ik sta open voor jouw wereldmodel – maar anderzijds zit er her en der manipulatie in om zowel je eigen wereldmodel op te leggen als dat van de andere te beïnvloeden. Een beetje zoals de internationale rechten van de mens dingen opleggen aan anderen.

Conclusie: De dialoog die gebaseerd is op de ontmoeting van kaarten zou een spiritueel uitgangspunt kunnen zijn vol respect en liefde voor de medemens - als het met de grootste voorzichtigheid wordt gebruikt. Er zijn addertjes onder het gras. Op een hoger logisch niveau zijn we evenzeer ons 'gebied' aan het presenteren. NLP heeft nog veel te leren rond de integratie van manipulatie en authenticiteit. Is 'de kaart is niet het gebied' een handige ethische stelling die je macht versterkt? Ben je een contextbouwer of ben je een resultaatzoeker? Een moderator of belanghebbende? Een coach of verkoper? Een katalysator of missionaris?

Geëngageerd zijn heeft een waarheid nodig

Er is nog een andere valkuil, betreffende 'geëngageerd zijn'. Ik volg Ken Wilber (in zijn boek 'Boomeritis', Shambhala, London, 2002) als hij de booming generatie typeert als een erg groene zweverige vorm van spiritualiteit. Het is een spiritualiteit van het romantisch gevoel, verbonden met elkaar en met de natuur. Het is geen spiritualiteit van de actie. Een te democratische opstelling, 'alles is maar een kaart', 'ieder heeft recht op zijn zijswijze' (ook de misdadiger met zijn positieve intentie) ontkent een aantal kwaliteiten van een volwaardige spirituele praktijk. Thich Nhat Hanh zou teleurgesteld zijn in NLP. Iemand die écht spiritueel is, durft stelling in te nemen, durft zich kwaad te maken, zoals Jezus

de wantoestanden aanklaagt als mensen de tempel misbruiken voor hun eigen doelen. Een spiritueel iemand is geëngageerd, riskeert zijn leven, enzovoort.

Doet NLP dat? Neen, helemaal niet. Er is geen visie op onze laakbare economie, op het kapitalisme, op onze milieuonvriendelijke levenswijze, op de inflatie van individuele rijkdom, op ons gejaagd levenspatroon. Er is geen strijd op de barricades. Er zijn enkele verwijzingen naar de psychologie van individuele bevrijding, maar het vormt zeker niet de kern van de NLP theorie. Integendeel, NLP doet eerder mee aan het patroon 'individuele opbrengst'.

De tactiek 'alles is maar een kaart' staat haaks op wat we nodig hebben om tot engagement te komen: de emotie dat je oordeel over iets waar is. Het geloof in de absolute geldigheid van een stelling is een essentieel fundament voor een spirituele levenshouding. Spiritualiteit draait op geloof, op eeuwige waarheden. Door te zeggen: 'jouw zienswijze is maar een kaart', ontnemen we anderen het recht om te geloven. Maar evengoed ondermijnen we de mogelijkheid om zelf stelling te nemen. We ontsnappen aan de spirituele plicht op te komen voor iets.

Het enige engagement dat NLP doet, is te vechten voor de stelling 'alles is een kaart en laten we de kaarten samenleggen'. 'De kaart is niet het gebied' is NLP's waarheid, NLP's gebied. Net zoals in andere spirituele theorieën heeft NLP gekozen voor één uitgangspunt. Daar hebben we recht op. Het mag. Maar de vraag is: versterkt het of verzwakt het ons engagement om te strijden tegen onmenselijkheden en te vechten voor een betere wereld?

Conclusie: wat is het zingevend kader rond NLP?

Ik voel me op dit moment in mijn leven erg aangesproken om NLP met engagement te verbinden. Ik, net zoals vele anderen, zijn zich teveel gaan nestelen in het plezier van NLP, de luxe, het individuele en het vleugje mystiek dat romantische geborgenheid opwekt. NLP heeft inspirerende stellingen maar hun kracht moet verder reiken dan een anker voor een goed gevoel. Engagement reikt verder dan respect voor de kaart van anderen. En het reikt ook verder dan de keuze om NLP toe te passen in hulpverlening of coaching.

Elke NLP'er die spiritueel wil zijn, heeft de opdracht om zijn vakbekwaamheid te verbinden met een visie. Wij – ik en mijn team hier in België – hebben ons huiswerk gemaakt. We hebben besloten om onze NLP know-how, zoals we dat in organisaties toepassen, te laten bepalen door het goede. Geen consultancy en training om snel geld te verdienen, geen opdrachten uitvoeren die niet bouwen aan een fundamentele verbetering van organisaties, stoppen met 'wiens brood men eet, wiens woord men spreekt'. Kleur bekennen door een visie te verkondigen op bezielde ondernemen en NLP gebruiken om deze visie met effectiviteit door te geven. Het concrete hiervan is een ander verhaal.